

Ангел України

Минуло одинадцять років відтоді, як кілька перших монахів-місіонерів Чину Найсвятішого Ізбавителя (Редемптористи) прибули в Україну. Сюди їх послали, на прохання блаженної пам'яті Митрополита Андрея Шептицького, їхні найвищі настоятелі, аби започаткувати чи не найбільшу справу в історії нашої сучасної Церкви – формування нового чину-згромадження для проповідування Божого слова та місіонерського служіння для широких мас.

Прибулі ченці замешкали неподалік Якторова, в славному Унівському замкові, який віками був резиденцією львівських митрополитів. В історії українського народу цей, колись доволі відомий, монастир василіян в Уневі посідає визначне місце. Упродовж свого існування він був потужним осередком матеріального й духовного добра для українського народу й водночас могутньою фортецею, яка часто боронила населення від татарських навал. Мешканці Унева ставилися до замку з глибокою пошаною та з певним страхом. Річ у тім, що цей славний монастир, хоч і занедбаний протягом десятків років, все ж таки мав мешканців, і між людьми поширювалися достовірні оповіді про дивні появи, які спостерігалися в монастирі... Якось увечері три монахи увійшли до церкви, що розташована на внутрішньому подвір'ї монастиря, а коли вийшли, за ними не лишилося ні сліду.

Подібних випадків – чимало; були й свідки тих дивних подій. Треба визнати, що цей монастир наче створений для загадкових оповідей. Розташований серед великих лісів, він ще й досі оточений величезними деревами. В церковних вежах гніздяться сови й ворони, а опівночі, перериваючи вітер, лунають несамовиті вигуки. В такій атмосфері ми перебули перші місяці нашого побуту в Західній Україні. Невдовзі почалася війна. Переможна московська армія увійшла до Унева 28 серпня 1914 року. Відразу почали ув'язнювати й вишукувати українців. Склали й списки галичан та всіх "ворогів". У багатьох церквах «понасаджували» православних батюшок, цілими пригорщами розсипали рублі серед зрадників. Довкола монастиря вешталися шпигуни.

В Уневі мене відвідали два посланці Петроградського "Святого Синоду" – Львівський губернатор граф Бобринський, який наказав нам покинути Галичину, та Євлогій, православний єпископ, з кількома апостатами та Перемишлянським комендантом присягалися нас знищити...

Кожен новий день приносив нові випробування, і жодної допомоги, поради, підтримки.

Якось 29 жовтня 1914 року, як ніколи, мені не давали спокою сумні передчуття.

Було це ввечері. Я вийшов трохи перейти під височезними смереками монастирського парку. На дворі завивав вітер, настрої у мене був понурий. Пригадалися події останніх кількох тижнів. Мої плани щодо відродження українського народу й праці серед його нез'єдинених синів розвіялись... Поволі й сумно походжав під великими деревами та прислухався до скрипіння їхнього віття,

якими бавився вітер.

Дорогий читачу, не знаю, чи ти віриш у духів... Я не хочу обговорювати твої переконання щодо цієї теми, навіть мушу визнати, що й сам до того часу, поки переступив поріг Унівського монастиря, був недовіркою у цій царині.

Люди дивилися на отців з цікавістю й подивом: як вони мешкають у тій келії... й не бояться... й не бачать загадкових мешканців, які час від часу відвідують монастир і келію? Не знають, що сплять над церковним подвір'ям, де під землею спочивають сотні кістяків українських панів і ченців з прадавніх часів?

Мене не лякали подібні розмови. Та все-таки мав якесь відчуття, що під одним дахом разом із нами мешкають живі істоти з потойбіччя.

Увечері 29 жовтня я молився довше, ніж звичайно, в домашній каплиці, яка знаходилася в правому крилі будівлі, неподалік від стародавньої вежі, куди ніхто не заходив... На тому боці була й моя кімната, від якої попри двері каплиці тягнувся довгий коридор. Інші брати мешкали в протилежному кінці замку. В тому коридорі одного вечора два каноніки, що тоді в нас ночували, бачили священика в ризах, що йшов до каплиці служити Божественну літургію.

Ця згадка, невеселі враження того дня та мої довгі й сумні думки під старими смереками так напружили мою уяву, що ввечері, коли йшов до своєї кімнати на спочинок, я зустрівся з темною істотою, присутність якої відчував.

Я справді зустрів її. Здалося, що у кінці коридору я побачив постать у довгому чорному плащі. Мені перехопило дух, і я стояв, як вкопаний... Схилена постать наближалася поволі й, зупинившись біля мене, сказала: "Не бійся, той самий ідеал поєднав нас у цій келії".

Почувши такі лагідні слова з Царства Спокою, я набрався сміливості й приглушеним голосом зміг запитати: "Хто ж ти, дивний духу, чого хочеш?" Постать випросталася: "Я віками вже перебуваю в цій келії... Я охороняю Її, бо вона – моє царство. Для мене – велика втіха зустрітися з кимось, хто розуміє й поділяє мій смуток".

Той спокійний голос з іншого світу був переповнений глибокою тугою. Після короткої мовчанки, яку я не наважився порушити, він заговорив далі: "Мій нарід страждає під чужим ярмом, він не свідомий, він бідний, він зневажений. Щоб заробити на кусень хліба насущного, змушений іти далеко в чужі краї та працювати невільниким. Він має бути великим, сильним і славним, як інші народи. Його найбільше нещастя в тому, що втратив свою віру, й тирані відібрали в нього надію на краще життя".

Мій загадковий відвідувач замовк, і мені здавалося, що він бажав, аби говорив я. Я запитав його, що є причиною безнастанного гніту України та хто найбільше винен в усіх її нещастях. Чи росіяни-фанатики, чи варвари-татари, чи Австрія із своєю політикою, чи Польща – через свою... Дух раптово перервав мене: "Ви, смертні, про все судите своїм обмеженим зором. Певно є такі, що завинили, та тільки Бог їх судитиме. Я не прийшов, щоб учити тебе мстити, ані ненавидіти. Спасіння мого народу – в любові, згоді та єдності, – обличчя духа ставало дедалі виразнішим і раптом засяло. – Спасіння мого народу недалеко. Всевишній полічив його страждання. Вже скоро й чаша наповниться", – сказавши ці слова, постать схилилася, немов

прощаючись. І справді, я стояв сам у довгому монастирському коридорі. На дворі шумів вітер, глибоку тишу порушив крик сови...

Ніч проминула без сну. Я відчував, що мене переповнювала дивна сила. Я не знав, що то за сила, але відчував її добродійність. Хто це був, хто мені з'явився, але не схотів назвати свого ймення?

Я багато роздумував: можливо, це один із мерців, що спочивають тут понад триста років? Може, то був засновник Унівського монастиря або його зодчий?

Мої думки полинули до відважного й побожного пана з Лагодова, що за власний кошт збудував першу святиню на честь чудотворної Божої Матері. Чи, можливо, прийшов він, аби стати на сторожі ікони й святині Препоблагословенної Діви?

Жодна з тих думок не задовольняла мене повністю. Я сподівався ще раз побачити свого гостя й вирішив вивідати у нього його ім'я та мету його перебування у будівлі прадавнього Унівського монастиря. З-поміж усіх вражень я найбільше відчував глибоке й болісне співчуття до того духа, що так тяжко сумував і терпів через долю українського народу. Без сумніву, мусив він палко його любити ще у своєму земному житті. Чи, може, йому було призначено покутувати за гріхи свого народу? А, можливо, був жертвою, посередником, свого роду Мойсеєм, який заступається за свій нарід?

Отже, він віками перебував серед просторих стін давнього монастиря і разом з ченцями молився, благально простягаючи до неба руки, за оборону монастиря та його мешканців під час татарських навал, охороняючи, мов неоціненну пам'ятку, ту келію, що була наче символом його дорогої України?

Так, так, це справжня таємниця. Та келія, яку так дбайливо берегли – це символ України, її великого минулого, це образ її боротьби й страждань, її сучасного занепаду, надії на велике й славне воскресення.

Наступного дня я знову походжав, а радше молився, прогулюючись монастирем.

Мені здавалося, що я перебуваю під наглядом тієї з'яви, й тому намагався перейняти її думками, почуттями, щоб таким чином наблизитись до неї й стати гідним ближче заприятелювати з нею.

Вперше ця будівля, що впродовж віків зазнала стільки лиха, справила на мене велике враження. Здалося, що українці – це та незнищенна твердиня, могутній нарід, що дав відсіч століттям страждань. Щоправда, архітектура цієї споруди не є вишуканою. Так і той нарід, що не має пихи світу, але – чисту душу, праведне серце.

Я зайшов у школу та друкарню монастиря. Це, мов пам'ятки давньої української культури, просторі й чудові кімнати настоятелів монастиря, пам'ятки величної культури, яку принесли монахи-українці. Я зупинився перед сірою церквою. На її вежах боролись герої, що змушували грізних ворогів відступати після запеклої боротьби. Так і сучасна Україна, згуртована довкола Хреста, зможе відродити свою давню славу.

Врешті я зайшов до церкви та приклякнув перед чудотворною іконою Пресвятої Богородиці. Ніколи не здавалася вона мені такою величною й милою, як тепер. Люба небесна Мати зі своєї Унівської святині оберігала весь український нарід! Так, це Вона допомагала зводити могутню келію з школами, монастирем та забудовами – ознаками великого українського минулого. Це Вона притягувала до Унева тисячі чужинців, наче символ мільйонів вірних, розкиданих Україною й Америкою. Це Вона біля стін монастиря зродила зі землі чудотворне джерело, щоб подати сили тим, хто прагне святости й волі. Із моїх уст мимохіть полились слова молитви: "О Мати України, дай

своєму народові істинну віру й ясну волю; я віддаю на те всі свої страждання, всі свої труди й навіть своє життя". Палко полилась та молитва в мені, коли московська армія залізною рукою намагалась знищити прадавню святиню... Ні, Божа Мати не покине свого народу.

Я встав скріплений у душі. Останні слова таємного гостя завжди розбуджували в мені надію й довіру. Мені тяжко було повернутися до дійсності після зустрічі з істотою з іншого світу.

Царські гнобителі українського народу, його волі й віри ніколи не давали нам спокою. Православні батюшки всіляко намагалися відправляти в наших храмах на свій лад. Російські жандарми стежили за всім, що ми робили, і підслуховували нас. Перемишлянський комендант дискутував зі мною щодо богослов'я та обрядовості, вплітаючи у свої переконання погрози та лукаві натяки, що прожене нас із Унева.

Така вже людська натура – дозволити, щоб на свій лад різні почуття заволоділи її серцем, тому після довіри надходить сумнів і страх. Так проминуло чимало місяців. Мені здавалося, що я, мов непотрібне зернятко, похований у далекій землі та що вся Україна разом зі мною таємно змінювалася на окупованій ворогом території до того часу, поки Бог накаже весні повернутися, щоб прокинулось під промінням сонця приспане життя.

Поза тим, події розгорталися з двома наслідками – то добрими, то злими. Австрія намагалася відвоювати свою землю, але потім нова московська влада привела ворогів України знову під брами Унівського монастиря. Я стежив за тими подіями з меншою тривогою, ніж раніше, бо з досвіду знав: світом керують кращі за нас істоти. Я постійно відчував тугу, хотів знову зустрітися з моїм загадковим гостем, але не міг дочекатися його появи. Для нього, що вже віками перебував у цій келії, тих кілька років були, наче кілька хвилин. Та для мене вони видавалися вічністю.

Був неспокійний день 29 лютого 1917 року. Це був один із тих днів, що вирішують долю народів. Було дуже холодно. Вранці повіяв легенький вітерець, потім упав сніг, але вітер його розігнав. Протягом дня погода ставала щораз неспокійнішою. Ввечері почалася жаклива буря.

Я вийшов надвір, щоб поспостерігати за величним і водночас страшним видовищем.

Думалося про те, якою маленькою є людина перед грізними силами природи, яким безсилим є все земне, що минує, думалося про Боже Провидіння, яке в своїх руках тримає долю кожної істоти й кожного народу, руйнує їх та воскрешає до нового життя. Перед моїми очима з'явилися образи історії з її війнами, древніми державами – Вавилонською, Перською, Грецькою, Римською. Всі ті народи жили стільки, скільки Бог їм призначив: потім на їх місці з'являлися інші. Який нарід може похизуватися вічністю й пануванням над світом? Ті сірі мури, серед яких я походжав, бачили десятки поколінь, що існували та минули. Чи ті старі плити гробниць, що встелили подвір'я, чи вони зі своїми написами не є свідками безвартісності та марнотності всіх речей?

Гострий подув вихору вивів мене зі задуми та лунко вдарив об мур монастиря, і враз з'явився осяйний лицар на білосніжному коні. Склалося враження, що його шати й зброя походять із козацьких часів. Звідкіля він узявся? Чи, може, повстав з одного з тих гробів, що їх так багато на цьому подвір'ї?

Він проїхав повз мене, і я почув короткі слова, вимовлені поривчасто й з

притиском: "Боже благословення з нами... Воля сяє... але ще багато крові спливе... Терпи, дорога Україно, ти будеш велика й вільна..."

Лицар зник. Здавалося, що він ішов на боротьбу проти невидимих ворогів. Залишив по собі тільки пекучий жаль у моєму серці, не дав мені промовити до нього жодного слова. Як я тужив за його поверненням! Але недарма...

Раптом стало спокійно... Ще падав сніг, але легенький, вихор затих, і місяць несміливо визирав з-поза хмар.

Щасливий і водночас сумний пішов я до своєї келії. Хто був той лицар? Чи це мій колишній загадковий відвідувач? З якої битви він повертався? Які нові криваві нещастя пророкував українському народові? Коли нарешті засяє день остаточної перемоги?

Все залишилося для мене таємницею. Я запам'ятав годину й день тієї появи. Через кілька днів дійшли до нас вістки про переворот у Росії, про повалення царату. Так, саме тоді все те діялося і не дивно, що шаленіла така буря. Дивний збіг обставин: сотворена природа, політичні сили й невидимий світ співпрацювали тоді. Докладено всіх зусиль, щоб знищити потвору, яка віками пригнічувала волю та переслідувала справжню віру.

Через кілька днів після визволення звідусіль надходили веселі новини. Сибір спорожнів, тюрми відкривали свої брами, Голову Католицької Церкви в Україні – Митрополита Андрея випустили на волю. Кожний уярмлений нарід старої Росії, немов натягнута стріла, ринув до колишньої свободи й незалежності. Україна також пережила порив до своєї давньої волі.

Та все те було занадто гарним, щоб довго існувати. Останні слова загадкового лицаря застерігали від жорстоких несподіванок. Боротьба не скінчилася ні в Росії, ні деінде.

Щодня часописи сповіщали про нові кровопролиття. Німеччина, зранена в саме серце, розпочала війну. Америка вступила у війну, Франція й Англія об'єднали всі свої сили, найбільші людські генії ламали голови над смертоносними винаходами, щоб завдати супротивникові останнього удару.

Тим часом у Росії знову розгорілася боротьба. Розгнуждану волю зв'язав оковами инший ворог – сп'янілі від перемоги маси обернулися на тиранів, цвіт нації безжалісно винищили, кожен опір затоплено в морі крові. Хто лише міг вибратися з того пекла, втік за кордон. На всю країну, вкриту трупами, наче хижий птах, кинувся голодомор.

Україна мужньо боронилася. Сміливе селянство не хотіло коритися новим панам. Раз по раз нарід поставав, щоб скинути з себе ярмо тиранів, та його сковували знову, і кожна нова поразка вартувала життя тисяч найкращих українських синів. Зі смутком та зневірою стежив я за тими кривавими подіями. Мені здавалося, що їм немає кінця. Непевність та розпач пригнічували мене. Чи слова того Духа були витвором нездорової уяви? Мій гість не повертався. Можливо, й не було в мурах Унівського монастиря істоти з иншого світу...

Нарешті й для нас настав час покинути Унівський монастир і піти до иншого дому. Ми мусили попрощатися з дорогими будівлями, що були німими свідками багатьох вражень. Лише один Бог знає, як важко було мені залишати те місце. Я покинув старий монастир, образ України, що мені вдалося врятувати від знищення. Я покинув любу ікону Богородиці, я бачив, як на прощання Вона подивилася на мене довгим поглядом. Я покинув врешті й мого загадкового гостя, та й пішов...

Минуло чотири роки. Весь той час на землях колишньої Росії розігравалася кривава трагедія. З тривогою стежив я за її діями. Які страхіття треба було пережити!.. На широкі простори України, що знову були зв'язані оковами вогню й меча, не можна було дістатися. Бідні невільники, які там жили, не мали права ні вимовити ім'я власної батьківщини, ні промовити молитву до свого Бога. Як їм допомогти? Чи зможуть колись навчати тих бідних діточок про безсмерття душі, про Небесного Брата, який, з любови до них, віддав своє життя? Чи ті бідні діти, єдиною провинкою яких є те, що вони народилися в країні неволі, в якій навчають безбожності й аморальності, мусять пропасти? Чи я не мав би намагатися вирвати їх з рук гидких ворогів?

Єдиним світлим променем серед тієї сумної ночі ляку й розпачу був для мене спомин про Духа з Унева. Що більше ? розділяв нас час, то милішим він мені ставав, і тим більше я бажав звірити йому болі серця. Якесь невідома сила притягала мене до прадавнього монастиря. А може я ще раз почую голос загадкового Духа?

Було це у листопаді 1923 року. Мені трапилася нагода пробути кілька днів в унівській келії. Не без зворушення побачив я знову ту будівлю, кожен камінь якої був мені пам'яткою. Особливо сильно манили мене до себе темний коридор і галерея довкола церковного подвір'я. Я був переконаний, що знову зустрінуся з моїм гостем. Чи не казав він, що Унів – це його володіння, що він живе в його мурах, які стереже? Проте не знайшов я жодного знаку, який дав би мені відчутти його присутність.

Того вечора, перед від'їздом, я один стояв на балконі, що виходить парк. Повітря було лагідним, небо погідним. На небосхилі миготіли зорі. Монахи студити, що замешкали в келії після нашого відходу, були в церкві й співали вечірню. Час від часу я чув їхні голоси.

Я дав волю своїм давнім споминам... Брати співали "Світе тихий...", і звуки їхніх голосів ставали щораз виразнішими. До голосів братів приєднувалися інші голоси – повні, небесні. Чудові мелодії ставали щораз могутнішими, підносилися щораз вище, розливалися високо понад монастир, понад ціле село, все далі й далі, аж ген понад усю українську землю: "Світе тихий... Господи Ісусе, ясне світло святої слави небесного, безсмертного, святого, блаженного Отця, ми, діждавшись заходу сонця, побачивши вечірню ясність, оспівуємо Отця і Сина, і Святого Духа. Ти гідний, щоб прославляти Тебе по всі часи чарівними голосами святих, бо ж Ти, о Сину Божий, даєш життя світові, і тому весь світ прославляє Тебе..."

Справді, небо й земля з'єднали свої голоси, щоб прославляти Божого Сина, ясне світило святої слави. І я співав разом з ними. Яка то солодка розкіш!.. Раптом постав перед моїми очима сумний образ пригнобленої України, де колись лунав той самий голос пісні слави, де колись люди кликали Божого Сина, тихе світло Отця і де тепер чулися голоси, крики ненависти й зневаги. Раптом почув я слова: "Чому ти сумуєш, коли небо радіє? – і побачив перед собою таємну з'яву. Не на мою відповідь, Дух продовжував: "Я передрікав тобі боротьбу, свідком якої ти став, то ж чому лякаєшся? Україна пролила свою кров за волю, і вона ту волю здобуде... На українській землі знову постане Хрест, хоча й не без крові. Для всього світу настануть страшні часи. День наближається, вже надходить вечірнє світло".

Дух дав мені зрозуміти, що я більше його не побачу. Я запитав, хто він. "Смертний чоловіче, – відповів він, – ти питаєш, яке моє ім'я? Я вже сказав тобі, що в цій келії перебуваю від віків. Я часто хотів говорити з живими, як ось тут із тобою. Та

ніхто ніколи мене ні про що не запитував. Я жив для мого народу й з моїм народом. Я зітхав над його нещастям. Я був з ним на вигнанні, в холодному Сибіру, в далекій Америці. Я вкладав йому в душу духа повстання проти несправедливості й кривди. Я вливав силу в душі його мучеників, що страждали за віру святу й свободу... А тепер на Сході й на Заході я розбуджу нових, хоробрих місіонерів, і вони знову принесуть віру в Ісуса Христа на українську землю. Я дам їм силу зносити страждання переслідувань, мук і смерті. Нехай сини мої проженуть страх з сердець, бо я – з ними. Скажи їм, хто я такий: я - АНГЕЛ УКРАЇНИ".

Він зник... Я втратив надію побачити його знову. Я виконав його завдання й тому тепер розказав те, що досі пильно зберігав в глибині моєї душі.

О Духу дорогий, що зволив ласкаво мені показатися в мурах давнього Унівського монастиря, прощай... Я прощаюся з Тобою, як з Приятелем, Як з Братом... Якби Ти показався й іншим... в їхніх душах, в їхніх серцях... Таке Твоє бажання, така й мета цих рядків.

1925 р.